

**SLOVENSKÁ GEOGRAFIA MEDZI 11. a 12. ZJAZDOM
SLOVENSKEJ GEOGRAFICKEJ SPOLOČNOSTI (1995 – 1998)**

Michal ZAŤKO

Abstract

Congresses of the Slovak Geographical Society belong among the most important events of the Slovak geographers. At these congresses geographers present and evaluate achieved results in various kinds of geography. In the contribution they evaluate previous congresses of the SGS and results of the Slovak geography in the sphere of scientific and pedagogical research in years 1995 – 1998.

Key words: *Slovak Geographical Society, geographical research, geographical education*

Zjazdy Slovenskej geografickej spoločnosti (SGS) možno považovať za najvýznamnejšie spoločné podujatia slovenských geografov, i keď sa medzi ich konaním uskutočňuje celý rad rôznych národných i medzinárodných konferencií a vedeckých seminárov. Na zjazdoch SGS sa prezentujú a hodnotia dosiahnuté výsledky v jednotlivých odvetviach geografie a zároveň sa stanovujú úlohy pre našu geografiu v oblasti vedeckovýskumnej, pedagogickej, aplikačnej, organizačnej i propagačnej v nasledujúcom období. Jednoznačne to potvrdzuje jedenásť doterajších zjazdov v histórii SGS.

Na prvom zjazde Slovenskej zemepisnej spoločnosti (SZS) v roku 1959 sa nastolila problematika geografickej regionalizácie. Druhý zjazd SZS v roku 1961, ktorý nadviazal na prvú konferenciu o teoretických problémoch geografie zdôraznil nevyhnutnosť rozpracovať základné teoreticko – metodologické zásady geografického výskumu u nás, potrebu spolupráce medzi geografmi a väčšiu orientáciu výskumu pre potreby spoločenskej praxe. Odrazilo sa to aj v riešení prvej významnej spoločnej výskumnej úlohy o rajóne Východoslovenských železiarní, ktorej výsledky sa prezentovali na 3. zjazde SZS v Košiciach v roku 1964 a publikovali sa v monografii „Geografia rajónu Východoslovenských železiarní“. Štvrtý zjazd SZS, ktorý sa uskutočnil v roku 1967 v Liptovskom Mikuláši zvýraznil potrebu venovať pozornosť geografickým aspektom rozvoja cestovného ruchu, ochrane a tvorbe životného prostredia, otázkam krasovej krajiny. Tento zjazd bol posledným na ktorom naša spoločnosť mala názov Slovenská zemepisná spoločnosť, pretože v medzizjazdovom období sa jej názov zmenil na Slovenská geografická spoločnosť (SGS).

Prof. RNDr. Michal ZAŤKO, CSc.

Predseda Slovenskej geografickej spoločnosti pri SAV,

*Katedra fyzickej geografie a geokológie, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského,
Mlynská dolina 1, 842 15 Bratislava*

Piaty zjazd SGS v septembri 1970 v Banskej Bystrici zdôraznil potrebu prehĺbiť geografický výskum v jednotlivých analytických disciplínach a viac ho orientovať na požiadavky spoločenskej praxe. Na 6. zjazde SGS v júli 1974 v Nitre sa potvrdili a ocenili významné úspechy slovenskej geografie, ktoré sa okrem iného stali základom pre prípravu a vydanie jedného z najvýznamnejších diel slovenskej geografie Národného atlasu SSR. Zjazd odporučil zamerať sa na komplexný geografický výskum krajiny, venovať pozornosť informačnému systému v geografii a otázkam školskej geografie. Na 7. zjazde SGS v júli 1979 v Leviciach sa nastolila potreba rozpracovať metódy krajinných syntéz a teoretickometodologické otázky v jednotlivých geografických disciplínach. Na 8. zjazde SGS v júli 1982 v Prešove sa ako prioritné úlohy stanovili rozpracovanie regionálnych fyzickogeografických i socioekonomických syntéz. Deviaty zjazd SGS v júli 1986 v Banskej Bystrici vyzdvihol potrebu orientovať sa na štúdium potenciálov krajiny, jej racionálneho využívania a ochrany, tvorbu geoinformačných systémov a prípravu nových učebníc geografie pre základné a stredné školy. Desiaty jubilejný zjazd SGS, ktorý sa uskutočnil v júli 1991 v Bratislave zas zdôraznil nevyhnutnosť užšieho prepojenia základného a aplikovaného výskumu a zameranie výskumu na geografickú problematiku v novej spoločenskoekonomickej situácii.

Na 11. zjazde SGS, ktorý sa konal 10.-12. novembra 1994 v Papierničke v Malých Karpatoch neďaleko obce Častá, sa zhodnotili výsledky slovenskej geografie v jednotlivých oblastiach jej činnosti v predchádzajúcom období a stanovili sa hlavné úlohy pre nasledujúce roky. Stručne sa pokúsime zhodnotiť do akej miery sa nám darilo tieto úlohy plniť. V oblasti vedecko – výskumnej, vychádzajúc zo súčasných trendov vo svetovej geografii sa stanovilo zamerať sa na environmentálnu problematiku, na štúdium dynamiky procesov v krajine, na regionálnu diferenciáciu obyvateľstva a jeho aktivít, na priestorovú organizáciu spoločnosti a na rozvoj geografického informačného systému. Najlepší dôkaz o plnení tohto programu možno získať z riešených, resp. v medzizjazdovom období ukončených vedeckých projektov schválených Vedeckou grantovou agentúrou MŠ SR a SAV (VEGA). Celkovo bolo úspešne riešených, resp. sa rieši 17 grantových projektov – 11 na Geografickom ústave SAV, 5 na katedrách geografie Prírodovedeckej fakulty UK a 2 na Katedre geografie a geoekológie Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity. Náplň projektov v plnom rozsahu odráža požiadavky a trendy modernej geografie i spoločenskej praxe. Na ilustráciu uvedieme názvy aspoň niektorých: Priestorová štruktúra prírodnej krajiny SR – vývoj, riziká, potenciál, Regionálna štruktúra a dynamika obyvateľstva Slovenska, Transformačné procesy socioekonomických a regionálnych systémov SR, Geograficky relevantné kritéria a indikátory pre konkretizáciu koncepcie trvalo udržateľného vývoja spoločnosti, Hydrogeografická regionálna typizácia Slovenska s využitím technológie GIS-u, Analýza zmien krajiny aplikáciou údajov diaľkového prieskumu Zeme, Tvorba metodiky fyzickogeografickej analýzy vo veľkých mierkach na báze integrálneho výskumu krajiny a jej aplikácia pri riešení praktických úloh. Je potešiteľné, že všetky grantové projekty sú hodnotené veľmi pozitívne.

Výsledky vedeckovýskumnej činnosti sa prezentovali na 9 vedeckých konferenciách, z toho 3 boli s medzinárodnou účasťou, ktoré usporiadali naše geografické pracoviská v spolupráci s SGS. Veľmi pozitívne treba hodnotiť to, že prevažná časť referátov prednesených na jednotlivých konferenciách sa zverejnila v samostatných zborníkoch, resp. v periodikách geografických pracovísk. Okrem toho dosiahnuté výsledky sa predniesli aj na mnohých ďalších národných a medzinárodných vedeckých konferenciách. Desiatky významných článkov sa

publikovalo v Geografickom časopise SAV, v Geographii Slovaca, v Geografických prácach Katedry geografie a geoekológie Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity, v Geografických štúdiách Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, v Geografických štúdiách Fakulty prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, v Acta FRNUC v Bratislave i v ďalších slovenských i zahraničných periodikách. Vyzdvihnúť treba aj to, že v medzizjazdovom období vyšlo 7 veľmi hodnotných monografií, z ktorých 4 napísali mladí vedeckí pracovníci.

Za úspech a ocenenie slovenskej geografie treba považovať tiež to, že okrem vedeckých projektov schválených orgánmi VEGA, resp. KEGA sa naše pracoviská podieľajú aj na riešení medzinárodných vedeckých projektov. Na Geografickom ústave SAV sa takýchto projektov úspešne rieši 6 a Katedrách geografie Prírodovedeckej fakulty UK 8.

V oblasti vedeckovýskumnej práce sa na predchádzajúcom zjazde SGS stanovilo aplikovať výsledky vedeckovýskumnej činnosti v spoločenskej praxi, potvrdiť a presvedčiť, že geografické prístupy k riešeniu mnohých úloh spoločenskej praxe sú potrebné a nevyhnutné. Možno povedať, že aj v tomto smere sa dosiahli významné úspechy. Mnohí geografi sa podieľali i podieľajú na riešení rôznych projektov zameraných na problematiku USES, EIA, hodnotenie ekologickej únosnosti územia, územného plánovania a rozvoja a ďalších. Významný je aj podiel Katedier geografie Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave na riešení projektu v rámci štátnej objednávky. Hodnotenie ekotoxikologických faktorov v SR, ich minimalizácia a modelovanie v environmentálnom geoinformačnom systéme (koordinátor projektu je prof. J. Krcho).

Na všetkých doterajších zjazdoch SGS, sa zdôrazňovalo, že ďalší rozvoj geografie do veľkej miery závisí od úrovne jej vyučovania na všetkých typoch škôl. Toto zas súvisí nielen s odbornou a didaktickou úrovňou učiteľov, ale aj s dostatkom kvalitných učebníc a učebných pomôcok. Preto jednou z hlavných úloh v oblasti pedagogickej práce, ktorá sa stanovila na 11. zjazde SGS, bolo venovať systematickú pozornosť tvorbe učebníc a učebných pomôcok a ich distribúciu na všetkých typoch škôl, kde je geografia, resp. zemepis vyučovacím predmetom. S uspokojením možno konštatovať, že v tomto smere sa vykonal kus kvalitnej práce. V rokoch medzi 11. a 12. zjazdom SGS vyšlo 6 nových učebníc pre ZŠ a SŠ, 10 rôznych knižných učebných pomôcok a 17 učebníc pre základné a stredné školy v 2. resp. 3. vydaní. Autori učebníc a učebných pomôcok sa snažia pri ich tvorbe vychádzať z najnovších odborných a didaktických poznatkov a snažia sa ich skvalitniť a urobiť príťažlivými aj po formálnej stránke.

Nepostrádateľnou učebnou pomôckou pri vyučovaní geografie sú mapy a atlasy, ktoré v podstate, pokiaľ sú kvalitné, plnia aj funkciu učebníc. Preto treba oceniť, že je rozpracovaná a pripravuje sa na vydanie v spolupráci s Vojenským kartografickým ústavom v Harmanci a firmou HAMAP v Bratislave, celá séria školských atlasov: Vlastivedný atlas, Zem-krajina-človek-mapa, Životné prostredie, Slovenská republika, Európa, Svet, školský atlas pre stredné školy. Súčasťou jednotlivých atlasov sú aj metodické príručky.

V súvislosti s oblasťou pedagogickej práce treba sa zmieniť o geografickej olympiáde, ktorá na stredných školách má za sebou už 26 ročníkov. Geografická olympiáda je jednou z predmetových súťaží na gymnáziách a stredných odborných školách SR. Jej význam spočíva najmä v tom, že prehľbuje a rozširuje geografické vedomosti žiakov, vyhľadáva talentovaných žiakov, rozvíja ich tvorivosť, vedie ich ku komplexnému pohľadu na prírodu a ľudskú

spoločnosť, pestuje v nich zodpovedný vzťah k životnému prostrediu, jeho ochrane a tvorbe, čiže významne prispieva k prehĺbeniu všeobecného vzdelania našej mládeže z hľadiska komplexného ponímania vzťahu človeka a prírody. Geografická olympiáda je medzi žiakmi veľmi obľúbená a každoročne sa jej zúčastňujú na rôznych školách stovky žiakov, z ktorých do celoštátneho kola postupuje z krajských kôl 64 najlepších.

Geografická olympiáda sa veľmi úspešne rozbieha aj na základných školách a prvom stupni osemročných gymnázií. V školskom roku 1997 – 1998 sa uskutočnil 4. ročník. V prvých troch ročníkoch sa súťažilo v školských, okresných a krajských kolách, v 4. ročníku už aj v celoštátnom kole.

Z predmetov na stredných školách, z ktorých sa organizujú olympiády, je geografia jediným, v ktorom sa zatiaľ neuskutočňuje medzinárodná súťaž. Komisia IGU pre edukáciu na Regionálnej konferencii IGU v Prahe v roku 1994 navrhla takúto súťaž organizovať. Boli vypracované aj stanovky IGC (Internacional geographical competition) a na Svetovom kongrese IGU v Hagu v roku 1996 sa aj pokusne uskutočnila takáto súťaž so súťažiacimi z niekoľkých štátov, avšak doposiaľ sa oficiálne neorganizuje. My máme záujem o Medzinárodnú geografickú olympiádu, máme schválenú aj komisiu, ktorá túto problematiku sleduje a vynaložíme potrebné úsilie o rozbehnutie tejto súťaže a zabezpečenie účasti na nej.

Medzi odborných garantov geografickej olympiády patrí aj Slovenská geografická spoločnosť. Každoročne primeranou formou túto súťaž aj sponzoruje. Možno by stálo za úvahu pozývať na zjazdy SGS najúspešnejších riešiteľov geografickej olympiády z ročníkov v medzi zjazdovom období.

Z hľadiska pedagogickej práce treba vyzdvihnúť a oceniť význam a prínos časopisu Geografia – časopis pre základné, stredné a vysoké školy. Svojim zameraním, koncepciou, pestrosťou a kvalitou príspevkov prispieva k zvyšovaniu úrovne vyučovania geografie na základných a stredných školách. Poskytuje informácie o najnovších poznatkoch zo všetkých oblastí našej i zahraničnej geografie a didaktiky geografie. Možno ho zaradiť medzi užitočné učebné pomôcky. Škoda, že viac do neho neprispievajú učitelia základných a stredných škôl. Časopis významne prispieva aj k propagácii modernej geografie medzi širokou verejnosťou. Od 1. čísla 3. ročníka (rok 1995) časopis má vyhradený priestor pre Slovenskú geografickú spoločnosť. Takmer v každom čísle sú zverejnené informácie o činnosti SGS, jej jednotlivých pobočiek a komisií, informácie o všetkých podujatiach, ktoré organizuje SGS, alebo sa na nich podieľa, t.j. vedecké konferencie a semináre, prednášky, expedície, životné jubileá, geografická olympiáda a pod.

Pre rozvoj každej vednej disciplíny je nevyhnutná medzinárodná spolupráca. V tomto smere naše geografické pracoviská a SGS vyvíjali maximálne úsilie o prehĺbenie a rozšírenie kontaktov s geografickými inštitúciami, medzinárodnými vedeckými spoločnosťami a úniami, a to účasťou na geografických podujatiach v zahraničí, resp. pozývaním zahraničných geografov na naše pracoviská a konferencie, riešením medzinárodných vedeckých projektov, zabezpečovaním študijných pobytov pre našich mladých vedeckých pracovníkov v zahraničí, najmä v rámci doktorandského štúdia a pod. Členovia SGS pracujú v 20 medzinárodných vedeckých spoločnostiach a úniach ako riadni, resp. dopisujúci členovia príslušných komisií.

Najvýznamnejšou medzinárodnou akciou v medzizjazdovom období bol 28. Kongres medzinárodnej geografickej únie (IGU) v auguste 1996 v Hagu a Regionálna konferencia IGU v auguste 1998 v Lisabone. Žiaľ na týchto podujatiach bola slovenská geografia zastúpená

veľmi slabo. Vychádzajúc z poznatkov 28. Kongresu IGU i ďalších medzinárodných podujatí môžeme konštatovať, že vývoj slovenskej geografie v celku odpovedá svetovým trendom i keď v niektorých oblastiach, napríklad v rozpracovaní nových teoretickometodologických prístupov, v širšom a aktívnejšom presadzovaní výsledkov geografického výskumu do spoločenskej praxe, i ďalej, máme značné rezervy, ktoré sú v súčasnosti podmienené viac objektívnymi ako subjektívnymi príčinami.

Záverom môžeme s uspokojením konštatovať, že výsledky slovenskej geografie v rokoch medzi 11. a 12. zjazdom SGS, najmä v oblasti vedeckovýskumnej a pedagogickej potvrdzujú, že geografia má nezastupiteľnú úlohu v našej súčasnej spoločnosti a že významne prispieva k fondu slovenskej vedy a kultúry. Jednoznačne sa potvrdzuje aj význam a nezastupiteľnosť geografie ako vyučovacieho predmetu na základných a stredných školách. Prispieva k tomu aj vysoká odborná a didaktická úroveň učiteľov geografie, kvalita učebníc a učebných pomôcok i školských atlasov. Sme presvedčení, že slovenská geografia i v nasledujúcich rokoch sa bude rozvíjať v smere súčasnej modernej svetovej geografie a že k tomuto rozvoju i sama významne prispieje.

Literatúra:

- KOLLÁR, D. (1990): Prehľad zjazdov slovenských geografov. Geografický časopis, roč. 42, č. 1, Bratislava s. 93-95.
 STANKOVIANSKY, M. (1978): Činnosť Slovenskej geografickej spoločnosti pri SAV počas 25. ročnej existencie SAV. Geografický časopis, roč. 30, č. 3, Bratislava s. 250-253.

SLOVAK GEOGRAPHY BETWEEN 11-TH AND 12-TH CONGRESS OF SLOVAK GEOGRAPHICAL SOCIETY (1995 – 1998)

Michal ZAŤKO

Summary

There was an evaluation of main tasks which were stated for the Slovak geography at the various congresses of The Slovak Geographical Society (SGS). These tasks are briefly evaluated in our contribution. The essential part is aimed at achieved results mostly in scientific research as well as in Slovak geography in the years 1995 – 1998 (in the period of time in between 11-th and 12-th congress of SGS). Scientific research which is solved at geographical institutes (The Geographical Institute of SAV, Slovak university departments of geography) is aimed towards the newest trends of the world geography in basic research as well as in applied research. At The Geographical Institute of SAV and at Slovak university departments of geography are at the moment being solved 17 projects approved by the scientific grant agency of the Ministry of Education of Slovakia and by the Slovak academy of science SAV. 14 projects as a part of international cooperation are being solved as well. In the sphere of pedagogical research main attention is aimed towards the preparation of textbooks and educational tools for elementary and secondary schools. There were published 6 new kinds of textbooks in 1995 – 1998, 10 educational books (encyclopaedias, atlases etc.) and 17 textbooks in 2-nd or 3-rd edition. 7 new atlases for basic and secondary schools are prepared as well.